

taking into account the criminality of their possible consequences.

In the context of the demand for legislative articles of a criminal nature, the proposal addressed by the Parliament to the Parliament, formulated an initiative to obtain a certain amount of legislative «product», was confirmed. It is justified that the nature and quality of the desired product is determined by objectively existing factors - the state of crime in the country, its quantitative and qualitative parameters, public feelings of fear, addiction, tolerance or, conversely, intolerance to criminal behaviors and more. The list of factors and processes that negatively affect the mechanism of demand satisfaction (misunderstanding of political «expediency»; inadequate criminological validity; insufficient scientific and theoretical level of parliamentarians; frequent cases of gross violation of the legislative procedure: lack of legal expertise, lack of legal expertise committees, failure to take into account the findings of international institutions, etc., the optional «status» of examination of bills implemented by scientists, pracуkamy, the public, «passivity» of the legislator in matters of accounting decisions and recommendations resulting from a scientific and practical conferences, activities of research institutes, laboratories, etc.). An additional consequence of this process is the inability of society to «buy» the changes in the criminal law.

Keywords: *crime, consequences of crime, «price» of crime, cost, budget.*

УДК 343.8

DOI: 10.31733/2078-3566-2020-2-168-175

**Анатолій
ЧЕРНЕНКО**©
кандидат
юридичних наук,
доцент

**Анатолій
ШИЯН**©
викладач

(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ)

ЩОДО ПРАВА ЗАСУДЖЕНИХ ДО ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ НА УМОВНО-ДОСТРОКОВЕ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ АБО ЗАМІНУ НЕВІДБУТОЇ ЧАСТИНИ ПОКАРАННЯ БІЛЬШ М'ЯКИМ ТА ЙОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Досліджено питання забезпечення права засуджених до довічного позбавлення волі в Україні на умовно-дострокове звільнення від відбування покарання або заміну невідбутої частини покарання більш м'яким. З огляду на положення, висловлені Європейським судом з прав людини в справі «Петухов проти України», зроблено висновок, що чинний механізм такого звільнення не відповідає міжнародним стандартам і це зумовлює необхідність закріплення в законодавстві України відповідних правових норм. Проаналізовано проблемні питання реалізації такого права, наведено деякі пропозиції щодо їх вирішення.

Ключові слова: *засуджені до довічного позбавлення волі, право на звільнення, помилування, порушення міжнародних зобов'язань, умовно-дострокове звільнення, заміна невідбутої частини покарання більш м'яким, рішення Європейського суду з прав людини, рішення ЄСПЛ у справі «Петухов проти України».*

Постановка проблеми. У квітні 2001 року Верховною Радою України було прийнято новий Кримінальний кодекс (далі КК), який скасував для засуджених осіб найбільш суворе кримінальне покарання – смертну кару, а замість нього ввів довічне позбавлення волі.

Довічне позбавлення волі – це один із основних видів покарання, передбачений КК України, що полягає в ізоляції засудженого за вироком суду, примусовому його по-

---

© Черненко А.П., 2020
ORCID iD : <https://orcid.org/0000-0002-0923-2663>
ap_1956@ukr.net
© Шиян А.П., 2020
k_kpd@dduvs.in.ua

міщенні в кримінально-виконавчу установу, без визначення у вирокі строку тримання там засудженого [1, с. 130]. На цей час в Україні таких засуджених більше ніж півтори тисячі осіб, до того ж велика частина з них таке покарання отримала на початку ХХІ століття, коли обвинувальний ухил у правосудді досягнув небувалого розквіту.

Аналіз публікацій, у яких започатковано вирішення цієї проблеми. Різні аспекти виконання покарання у вигляді довічного позбавлення, в тому числі звільнення від нього, висвітлювались у працях К. А. Автухова, В. І. Анісімова, М. І. Бажанова, Ю. В. Бауліна, І. Г. Богатирьова, О. М. Джужі, О. П. Кучинської, М. І. Мельника, А. А. Музики, М. В. Романова, В. В. Сташиса, А. Х. Степанюка, В. Я. Тація, В. М. Трубінова, В. І. Тютюгіна, М. І. Хавронюка, В. О. Човгана та інші. Позиції деяких із них викладено у змісті статті нижче.

Слід констатувати, що хоча цим питанням було приділено увагу в багатьох дослідженнях, вони продовжують бути актуальними. Адже велика частина з них є проблемними у правозастосуванні, на законодавчому рівні ці проблеми до цього часу не вирішені. Спроби деяких судових органів приймати позитивні рішення щодо цих питань не знаходять відповідної підтримки і блокуються.

Мета дослідження полягає у вивченні питання про надання можливості особам, які засуджені до довічного позбавлення волі в Україні, права на умовно-дострокове звільнення від відбування покарання або заміну невідбутої частини покарання більш м'яким. Завдання:

- дослідити норми міжнародно-правових актів, у яких визначається право довічників на умовно-дострокове звільнення від відбування покарання або заміну невідбутої частини покарання більш м'яким;
- визначитися з вітчизняними правовими положеннями щодо цього питання;
- проаналізувати позиції правників щодо умовно-дострокового звільнення засуджених до довічного позбавлення волі або заміну невідбутої частини покарання більш м'яким;
- у разі потреби надати обґрунтовані пропозиції щодо вирішення наявних проблем.

Виклад основного матеріалу. Аналіз законодавства України, яким регламентується застосування довічного позбавлення волі, свідчить про те, що:

1) воно встановлюється за вчинення особливо тяжких злочинів і застосовується лише у випадках, спеціально передбачених КК України, якщо суд не вважає за можливе застосовувати позбавлення волі на певний строк;

2) довічне позбавлення волі не застосовується до осіб, які вчинили злочини у віці до 18 років і до осіб у віці понад 65 років, а також до жінок, що були вагітні під час вчинення злочину або на момент постановлення вироку;

3) воно є найбільш суворим основним та безстроковим покаранням, відповідно до якого засуджений за вироком суду ізолюється від суспільства й примусово поміщується до спеціальної кримінально-виконавчої установи без зазначення у вирокі строку його тримання в ній;

4) оскільки довічне позбавлення волі у всіх санкціях передбачене в альтернативі з позбавленням волі на певний строк, суд в обов'язковому порядку повинен навести у вирокі мотиви свого рішення;

5) такі особи не підлягають умовно-достроковому звільненню від цього покарання, але їх можуть помилувати.

Актом про помилування може бути здійснена заміна засудженому призначеного судом покарання у вигляді довічного позбавлення волі на позбавлення волі на строк не менше двадцяти п'яти років (ч. 2 ст. 87 КК). Помилування здійснюється Президентом України. Порядок його застосування визначається Положенням про порядок здійснення помилування, яке затверджене Указом Президента України № 223/2015 від 21 квітня 2015 року [2]. Згідно з п. 4 цього Положення у разі засудження особи до довічного позбавлення волі, клопотання про її помилування може бути подано після відбуття нею не менше двадцяти років призначеного покарання. У разі відхилення Комісією клопотання про помилування засудженої особи повторне клопотання щодо неї за відсутності нових обставин, що заслуговують на увагу, може бути внесено на розгляд Комісії не раніше ніж через рік із часу відхилення попереднього клопотання (п. 14).

Аналіз механізму помилування довічно засуджених осіб в Україні вказує на те, що він має винятковий характер і не є реалістичною перспективою звільнення. Це підтвердив Європейський комітет із запобігання катуванням у доповіді про візит до України

у 2016 році [3].

Крім того, ЄСПЛ неодноразово підкреслював, що існування можливості звільнення з мотивів «милості» (а саме так слід трактувати наявний інститут помилування в Україні) не відповідає вимогам ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Безперечним підтвердженням відсутності реальної змоги бути звільненим через помилування є те, що на сьогодні з мотивів «милості» було звільнено всього декількох довічників. Отже, реальні шанси довічно ув'язненого на помилування вкрай мізерні.

З огляду на викладене, ми бачимо, що в Україні засуджені до довічного позбавлення волі особи практично позбавлені права на перегляд призначеного їм покарання з метою дострокового звільнення. Єдиний спосіб добитися цього – це помилування.

Таке становище в Україні можна пояснити різними причинами. Однією з них є те, що з моменту введення в Україні цієї міри покарання в більшості громадян було уявлення, що довічне позбавлення волі – це ув'язнення, яке має тривати до моменту біологічної смерті людини. Лише з часом питання гуманізації до цього виду покарання почало змінюватися. Таким змінам посприяли міжнародно-правові акти, в яких вказувалось на необхідність надання особам змоги перегляду довічного покарання.

Найперше, це стосується Міжнародного Пакту про громадянські та політичні права ООН, стаття 7 якого, відповідно до рішення Комітету ООН з прав людини у справі «Бронсон Блесінгтон і Метью Елліот проти Австралії», вимагає існування можливості перегляду довічного покарання, а також перспективи звільнення від нього незалежно від тяжкості злочину та обставин його вчинення (пункт 7.7) [4]. Але найбільш детальними міжнародними стандартами, які стосуються питань довічного позбавлення волі, є стандарти Ради Європи. Своє закріплення вони мають у її рекомендаціях, а також у рішеннях ЄСПЛ, які є обов'язковими для виконання.

Тож аналізуючи положення статті 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, якою закріплено, що «Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню» [5], ЄСПЛ у рішенні щодо справи «Кафкаріс проти Кіпру» від 12 лютого 2008 року (заява № 21906/04) розтлумачив цю статтю як таку, що вимагає, щоб довічне покарання було «зменшуваним», тобто особа повинна мати право ставити питання про можливість зменшення покарання [6].

У наступному своєму рішенні, а саме в справі «Вінтер та інші проти Сполученого Королівства Великобританія» від 9 липня 2013 року, ЄСПЛ зробив висновок, що рішення засудити позивачів до довічного тюремного ув'язнення, без можливості його перегляду, не відповідає статті 3 Конвенції, оскільки держава-відповідач не передбачила обмеження у часі відбування покарання та можливості умовно-дострокового звільнення осіб [7]. Крім того, в зазначеному рішенні був встановлений чіткий стандарт, яким визначалося, що довічно засуджений з самого початку відбування покарання має право знати, коли може бути розглянуто питання його дострокового звільнення (§ 122). Правила звільнення повинні визначати зрозумілі й чіткі норми закону.

Засуджені до довічного позбавлення волі повинні не тільки мати змогу дострокового звільнення, але й знати, що їм потрібно робити, щоб стосовно них було розглянуто питання про таке звільнення. Таку позицію висловив Європейський суд з прав людини у своєму рішенні щодо «Ласло Магяр проти Угорщини» від 20 травня 2014 року (заява №73593/10) [8].

З огляду на всі ці та інші рішення ЄСПЛ, які стосуються надання права довічно засудженим на умовно-дострокове звільнення, ключовими елементами зазначених стандартів відповідно до статті 3 Конвенції є:

– засуджені довічно з самого початку свого покарання повинні знати, що вони повинні робити, як змінюватися і працювати над собою, щоб їхнє покарання було переглянуто;

– неприпустимо тримати засудженого в ув'язненні, якщо зникли пенологічні підстави для продовження відбування покарання. Наявність /відсутність таких підстав повинна регулярно переглядатися після певного мінімально встановленого проміжку часу;

– механізм звільнення повинен мати чіткі критерії та достатні процесуальні гарантії. У разі відмови у звільненні мають надаватися мотиви, які свідчать про недостатній ступінь виправлення засудженого;

– механізм звільнення не може мати винятковий характер або базуватися на

мотивах милосердя [9].

Вищевикладені положення, які обґрунтовують необхідність запровадження в Україні реалістичних можливостей дострокового звільнення довічно ув'язнених осіб, підтвердив ЄСПЛ у своєму рішенні в справі «Петухов проти України» від 12 березня 2019 року [10]. Розглянувши скаргу засудженого до довічного позбавлення волі Петухова, в якій він заявив про порушення своїх прав на медичне обслуговування, а також про те, що відсутність в українському законодавстві права на умовно-дострокове звільнення для довічно засуджених порушує Європейську конвенцію з прав людини, ЄСПЛ одногосно ухвалив, що було порушення статті 3 (заборона нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження) Європейської конвенції з прав людини, оскільки Петухов не мав перспективи звільнення та можливості перегляду його довічного ув'язнення. Крім того, судді констатували, що помилювання Президентом є єдиною процедурою пом'якшення довічного ув'язнення в Україні, але цей механізм не є досконалим і може спричинити зловживання. Адже ні комісія з помилювання, ні Президент не зобов'язані обґрунтовувати свої рішення щодо прохання про помилювання; ці рішення не є публічними і не підлягають оскарженню.

Надзвичайно важливим у цьому рішенні суду є покладення ним обов'язку на українську державу змінити процедуру перегляду довічних вироків. Судом визначено, що для належного виконання судового рішення Україна має ухвалити реформу системи перегляду довічних вироків, щоб забезпечити в кожному випадку вивчення обставин того, чи є продовження утримання під вартою виправданим і законним, а також гарантувати ув'язненим можливість знати, що вони мають зробити для дострокового звільнення.

На жаль, слід відмітити, що ні це конкретне рішення ЄСПЛ, ні раніше винесені ним подібні, поки що не дають особливих надій на швидке реформування в Україні системи перегляду довічних вироків: законодавчі кроки в цьому напрямі практично відсутні, а ті, поодинокі, які здійснювалися, підтримки в законодавців не знаходять.

Трохи іншою є реакція щодо цього питання судів першої та апеляційної інстанції. Ними почали прийматися перші – несміливі і суперечливі, поки що безрезультатні рішення щодо виправлення ситуації з безправ'ям довічників на умовно-дострокове звільнення від відбування покарання або заміну невідбутої частини покарання більш м'яким.

Більшість судів першої інстанції, до яких засуджені до довічного позбавлення волі зверталися з клопотаннями про їх умовно-дострокове звільнення або заміни на більш м'яке покарання, відмовлялися це робити. На цей час є тільки одне позитивне рішення з цього питання. Зокрема, ухвалою Роменського міськрайонного суду Сумської області від 24 травня 2019 року в справі № 585/492/19 засудженому ОСОБА_1 замінено «покарання у вигляді довічного позбавлення волі, призначеного вироком Апеляційного суду Черкаської області від 24 березня 2004 року за ч. 4 ст. 187, ч. 3 ст. 289, ч. 1 ст. 357, ч. 1 ст. 263, п. 6 ч. 2 ст. 115, ч. 3 ст. 15, п.п. 1, 6 ч. 2 ст. 115, ст. 70 КК України, на покарання у вигляді позбавлення волі на строк 20 років, за умови належної поведінки останнього» [11]. Але це рішення чинності не набуло, оскільки було скасовано апеляційною інстанцією.

Спроби всіх інших засуджених до довічного позбавлення волі добитися такого результату через суди першої інстанції були безуспішними. Незважаючи на те, що деякі з цих рішень скасовувалися апеляційними інстанціями (див., наприклад, ухвалу Івано-Франківського апеляційного суду від 11 листопада 2019 року у справі № 344/11157/19) [12], практика відмов судами першої інстанції в задоволенні клопотань продовжується і зараз. Практично всі прийняті судами першої інстанції рішення ґрунтуються на тому, що українське законодавство не містить положень, які давали б змогу задовольняти клопотання довічників.

Те, що за заявами довічників так будуть діяти українські суди, правниками передбачалося. Зокрема, стосовно цього В. Човган зазначав: «суди будуть побоюватися виносити такі рішення. В першу чергу, через неминучий громадський осуд. Тому не виключено, що більшості тим, що звернулися, буде відмовлено» [13]. Ще категоричніше щодо цього питання висловилася суддя Великої Палати Верховного Суду О. Яновська, яка заявила, що «... той позитивістський підхід, який зустрічається у нас в судах, просто не дасть змоги суддями перших інстанцій брати і використовувати рішення ЄСПЛ як норму прямої дії (хоч такі рішення і є джерелом права в Україні) і переглядати ці вирoki, приймаючи рішення про звільнення чи незвільнення довічно ув'язнених. Тому думаю, що, скоріш за все, питання буде підніматись по сходах судової системи і, можливо, буде винесене з часом на розгляд як виключна правова проблема» [14]. Доповнюючи цих

правників, зазначимо, що однією з причин такої поведінки українських судів є обвинувальний ухил, від якого вони не позбавилися до цього часу. Адже він, як і раніше, змушує їх діяти в інтересах сторони обвинувачення. А вона завжди буде проти звільнення будь-якого довічника.

Чи вдасться довічникам розірвати це замкнене судове коло? Вважаємо, що підстави для позитивної відповіді на поставлене запитання існують і вони є досить вагомими. Передусім позитивного рішення в осяйному майбутньому слід чекати від двох судових інстанцій: Конституційного Суду України і Верховного Суду.

Слід зазначити, що один раз Конституційний Суд України (далі – КСУ) вже приймав рішення з цього питання і воно було негативним. Так, у своїй ухвалі № 115-2(I)/2018 від 18 квітня 2018 року Друга колегія суддів Першого Сенату КСУ відмовила у розгляді конституційної скарги Панасенка В. І. щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини першої статті 82 Кримінального кодексу України. У цій скарзі Панасюк В. І. зазначив, що у частині першій статті 82 КК України не врегульовано питання (відсутній механізм) щодо заміни невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням для осіб, які відбувають покарання у вигляді довічного позбавлення волі.

Свою відмову відкрити провадження колегія мотивувала тим, що неналежне законодавче врегулювання або його відсутність не може бути підставою для відкриття конституційного провадження, а також наголосив на тому, що заповнення прогалин у нормативно-правових актах, прийняття законів, внесення до них змін і доповнень, узгодження їх положень між собою є прерогативою Верховної Ради України і не належить до його повноважень (пункт 2.1, абз. 3) [15].

Всупереч цьому рішення, 17 липня 2019 року Перший сенат КСУ продовжив розгляд справи, відкритої за конституційними скаргами Крупка Д. В. щодо відповідності Конституції України (конституційності) приписів частини першої статті 81, частини першої статті 82 Кримінального кодексу України, Костіна В. В. та Мельниченка О. С. щодо відповідності Конституції України (конституційності) приписів частини першої статті 82 Кодексу (тобто стосовно права осіб, засуджених до довічного позбавлення волі, скористатися ефективним механізмом дострокового звільнення) і перейшов до закритої частини пленарного засідання [16].

Отже, відкривши провадження у справі Крупка Д. В., Костіна В. В. і Мельниченка О. С., Перша Колегія створила суперечливу і розбіжну практику в цьому питанні. На жаль, остаточну крапку в цій справі КСУ до цього часу не поставив. Але надія на позитивне рішення є і те, що воно буде саме таким – сумніватися не доводиться. Адже КСУ повинен діяти відповідно до рішення ЄСПЛ, прийнятого в справі Петухова.

Останню крапку в цьому питанні змушений буде поставити і Верховний Суд, на розгляді якого в порядку виключного провадження зараз перебуває згадана вище справа Петухова. Як вважає О. Кучинська (і ми підтримуємо її в цьому), «... розглядаючи цю справу (а також аналогічні та подібні справи), Верховний Суд має використати ... варіант, застосувавши до засудженого інститут умовно-дострокового звільнення та безпосередньо в судовому рішенні послатися на статтю 9 Конституцію України, статтю 19 Закону України «Про міжнародні договори України», статтю 27 Віденської конвенції про право міжнародних договорів, статтю 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також доводи ЄСПЛ, викладені ним у рішенні щодо справи «Петухов проти України» [17].

Вважаємо, що після позитивних рішень КСУ, Верховного Суду в судів першої та апеляційної інстанцій частково будуть розв'язані руки щодо умовно-дострокового звільнення засуджених до довічного позбавлення волі або заміну невідбутої частини покарання більш м'яким. Водночас, зважаючи на «той позитивістський підхід, який зустрічається у нас в судах», інші причини, про які говорилося вище, проблема, ймовірно, залишатиметься далекою від оптимального вирішення, оскільки рішення КСУ і Верховного Суду будуть мати загальний характер, без конкретного механізму їх реалізації. І така ситуація триватиме, доки не будуть затверджені відповідні законодавчі положення з цього питання. Однак у будь-якому разі майбутні рішення КСУ і Верховного Суду будуть мати особливе значення ще в сенсі того, що спонукатимуть законодавця до створення таких законодавчих норм, які б повністю відповідали європейським стандартам захисту прав засуджених до довічного позбавлення волі на умовно-дострокове звільнення від відбування покарання або заміну його більш м'яким.

Висновки. Отже, є всі підстави констатувати, що встановлені міжнародні правові

стандарти щодо довічного позбавлення волі та їх імплементація в рішеннях ЄСПЛ вимагають існування реалістичної перспективи звільнення від цього покарання, необхідності вироблення механізму такого звільнення. Зазначені стандарти вже знайшли відображення у правових системах країн ЄС, які запровадили різні способи звільнення. Сьогодні такою країною повинна стати Україна, яка згідно з рішенням ЄСПЛ у справі «Петухов проти України» має реформувати систему перегляду довічних вироків, щоб забезпечити в кожному випадку вивчення обставин того, чи є продовження утримання під вартою виправданим і законним, а також гарантувати ув'язненим можливість знати, що вони мають зробити для дострокового звільнення. Реформування цієї системи частково залежатиме від рішень Конституційного Суду України, Верховного Суду, які впливатимуть із рішення ЄСПЛ у справі «Петухов проти України». Вбачаємо, що вони будуть прийняті найближчим часом і спонукатимуть законодавця до створення необхідних законодавчих норм. Але при цьому однозначним є те, що тільки прийняття чітких і конкретних законодавчих правових положень зможе полати формальну закостенілість української судової системи, змусить її дотримуватися європейських стандартів захисту прав засуджених до довічного позбавлення волі на умовно-дострокове звільнення від відбування покарання або заміну його більш м'яким без будь-яких застережень і коливань.

Список використаних джерел

1. Тютюгін В. І., Комаров О. Д., Рубашенко М. А. Кримінальне право України. Загальна частина : посіб. для підготовки до іспитів. 3-тє вид., перероб. та допов. Харків : Право, 2018. 202 с.
2. Положення про порядок здійснення помилювання : Указ Президента України від 21 квітня 2015 року № 223/2015. URL: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/223/2015>.
3. Човган В. Як зупинити нову смертну кару, або Мораторій на довічне позбавлення волі. URL: https://dt.ua/internal/yak-zupiniti-novu-smertnu-karu-abo-moratoriy-na-dovichne-pozbavlennya-voli-256272_.html.
4. Повідомлення № 1968/2010 Комітету ООН з прав людини, прийняте на його 112-й сесії (7–31 жовтня 2014 року) у справі «Бронсон Блесінгтон і Метью Елліот проти Австралії». URL: <file:///C:/Users/TVOYO/Downloads/G1422208.pdf>.
5. Конвенція про захист прав та основоположних свобод 1950 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
6. Права людини в Україні. Інформаційний портал Харківської правозахисної групи. URL: <http://khp.org/index.php?id=1408522008>.
7. Рішення Vinter and Others v. United Kingdom: рішення ЄСПЛ № 66069/09, 130/10. URL: http://khp.org/index.php?id=1402463170#_ftn1.
8. Рішення László Magyar v. Hungary: рішення ЄСПЛ 73593/10 від 20.05.2014 р. URL: http://khp.org/index.php?id=1402463170#_ftn1.
9. Правова позиція Української Гельсінської спілки з прав людини щодо конституційності приписів частини першої статті 81, частини першої статті 82 Кримінального кодексу України від 11 січня 2019 року. URL: https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2019/01/20190111_KSU.pdf.
10. Україна має реформувати систему перегляду довічних вироків – ЄСПЛ. URL: <https://gordonua.com/.../ukrajina-povinna-reformuvati-sistemu-peregliadu-dovichnih-virokiv-jtspl-804281.html>.
11. Ухвала Роменського міськрайонного суду Сумської області від 24.05.2019 року в справі № 585/492/19 засудженому Крупку Д. В. *Єдиний державний реєстр судових рішень*.
12. Ухвала Івано-Франківського апеляційного суду від 11 листопада 2019 року у справі № 344/11157/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень*.
13. В Україні почали звільняти довічно ув'язнених. Як це можливо? URL: <https://uk.etcetera.media/8244-420.html>.
14. Сук А. Говорячи про перегляд довічних вироків в Україні, не варто забувати про баланс інтересів, – суддя ВП ВС Олександра Яновська. *Судебно-юридическа газета*. 27.03.2019 р. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/138368-govoryachipro-pereglyad-dovichnikh-virokiv-v-ukrayini-ne-varto-zabuvati-pro-balans-interesiv-suddya-vp-vs-oleksandra-yanovska>.
15. Про відмову у відкритті конституційного провадження за конституційною скаргою Панасенка Володимира Івановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини першої статті 82 Кримінального кодексу України (справа № 3-182/2018(1694/18) : Ухвала Другої колегії суддів Першого Сенату Конституційного Суду України № 115-2(I)/2018 від 18 квітня 2018 р. URL: <http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/115-2i2018.pdf>.
16. Перший сенат КСУ перейшов до закритої частини пленарного засідання у справі за конституційними скаргами Крупка Д. В., Костіна В. В., Мельниченко О. С. : Конституційний Суд України. URL: <http://www.ccu.gov.ua/novyna/pershyy-senat-ksu-pereyshov-do-zakrytoyi-chastyuny-plenarnogo-zasidannya-u-spravi-za-8>.
17. Кучинська О., Щиголь О. Забезпечення права засудженого на справедливий суд в аспекті перегляду судових рішень за виключними обставинами на прикладі рішення ЄСПЛ у справі «Петухов проти України». *Підприємство, господарство і право*. 2019. № 4 (278). С. 254–260.

Надійшла до редакції 10.04.2020

References

1. Tiutiuhin, V. I., Komarov, O. D., Rubashchenko, M. A. (2018) Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna : posib. dlia pidhotovky do ispytyv [Criminal law of Ukraine. The common part: the tool. to prepare for the exams]. 3-tie vyd., pererob. ta dopov. Kharkiv : Pravo, 202 s. [in Ukr.]
2. Polozhennia pro poriadok zdiisnennia pomyluvannia [Regulations on the procedure for pardon] : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 21 kvitnia 2015 roku № 223/2015. URL: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/223/2015>. [in Ukr.]
3. Chovhan, V. Yak zupynyty novu smertnu karu, abo Moratorii na dovichne pozbavlennia voli [How to Stop a New Death Penalty, or a Moratorium on Life Imprisonment]. URL: https://dt.ua/internal/yak-zupyniti-novu-smertnu-karu-abo-moratorii-na-dovichne-pozbavlennya-voli-256272_.html. [in Ukr.]
4. Povidomlennia № 1968/2010 Komitetu OON z prav liudyny, pryiniate na yoho 112-y sesii (7–31 zhovtnia 2014 roku) u spravi «Bronson Blesinhton i Metiu Elliot proty Avstralii» [Communication # 1968/2010 of the United Nations Committee on Human Rights, adopted at its 112th session (7–31 October 2014) in Bronson Blessington and Matthew Elliott v. Australia]. URL: <file:///C:/Users/TVOYO/Downloads/G1422208.pdf>. [in Ukr.]
5. Konventsiia pro zakhyst prav ta osnovopolozhnykh svobod 1950 roku [The Convention for the Protection of Rights and Fundamental Freedoms of 1950]. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004. [in Ukr.]
6. Prava liudyny v Ukraini. Infomatsiinyi portal Kharkivskoi pravozakhysnoi hrupy [Human rights in Ukraine. Information portal of Kharkiv Human Rights Group]. URL: <http://khpg.org/index.php?id=1408522008>. [in Ukr.]
7. Rishennia Vinter and Others v. Unitrd Kingdom: rishennia YeSPL № 66069/09, 130/10 [Solution Vinter and Others v. United Kingdom: ECtHR Decision No. 66069/09, 130/10]. URL: http://khpg.org/index.php?id=1402463170#_ftn1. [in Ukr.]
8. Rishennia László Magyar v. Hungary: rishennia YeSPL 73593/10 vid 20.05.2014 r. [The decision of László Magyar v. Hungary: ECtHR Decision 73593/10 of 20 May 2014]. URL: http://khpg.org/index.php?id=1402463170#_ftn1. [in Ukr.]
9. Pravova pozytsiya Ukrainskoyi Helsinskoyi spilky z prav liudyny shchodo konstytutsiinosti prypysiv chastyny pershoi statii 81, chastyny pershoi statii 82 Kryminalnogo kodeksu Ukrainy vid 11 sichnia 2019 roku [Legal position of the Ukrainian Helsinki Human Rights Union on the constitutionality of the prescriptions of part one of Article 81, part one of Article 82 of the Criminal Code of Ukraine of January 11, 2019]. URL: https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2019/01/20190111_KSU.pdf. [in Ukr.]
10. Ukrayina maye reformuvaty systemu perehliadu dovichnykh vyrokiv – YeSPL [Ukraine needs to reform its lifelong revision system - the EctHR]. URL: <https://gordonua.com/.../ukrajina-povinna-reformuvati-sistemu-perehliadu-dovichnih-virokiv-jtspl-804281.html>. [in Ukr.]
11. Ukhvala Romenskoho miskraionnogo sudu Sumskoï oblasti vid 24.05.2019 roku v spravi № 585/492/19 zasudzenomu Krupku D. V. [The decision of the Romany City District Court of Sumy region of May 24, 2019 in case No. 585/492/19 to convicted DV Krupko]. Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen. [in Ukr.]
12. Ukhvala Ivano-Frankivskoho apeliatsiinogo sudu vid 11 lystopada 2019 roku u spravi № 344/11157/19 [Order of the Ivano-Frankivsk Court of Appeal of 11 November 2019 in Case No. 344/11157/19]. Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen. [in Ukr.]
13. V Ukrayini pochalы zvilniaty dovichno uviaznenykh. Yak tse mozhlyvo? [Lifetime prisoners have been released in Ukraine. How is that possible?]. URL: <https://uk.etcetera.media/8244-420.html>. [in Ukr.]
14. Suk A. Hovoriachy pro perehliad dovichnykh vyrokiv v Ukraini, ne varto zabuvaty pro balans interesiv, – suddia VP VS Oleksandra Yanovska [Speaking about the revision of life sentences in Ukraine, we should not forget about the balance of interests, - judge of the Supreme Court of the Oleksandr Yanovsk]. *Cudebno-yuridicheskaya gazeta*. 27.03.2019. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/138368-govoryachipro-pereglyad-dovichnikh-virokiv-v-ukrayini-ne-varto-zabuvati-pro-balans-interesiv-suddya-vp-vs-oleksandra-yanovska>. [in Ukr.]
15. Pro vidmovu u vidkrytti konstytutsiinoho provadzhennia za konstytutsiinoiu skarhoiu Panasenka Volodymyra Ivanovycha shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) chastyny pershoi statii 82 Kryminalnogo kodeksu Ukrainy (sprava № 3-182/2018(1694/18)) : Ukhvala Druhoi kolehii suddiv Pershoho Senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy № 115-2(I)/2018 vid 18 kvitnia 2018 r. [On the refusal to open a constitutional proceeding under the constitutional complaint of Volodymyr Ivanovich Panasenka regarding the conformity of the Constitution of Ukraine (constitutionality) with Part One of Article 82 of the Criminal Code of Ukraine (Case No. 3-182 / 2018 (1694/18)]. URL: <http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/115-2i2018.pdf>. [in Ukr.]
16. Pershyi senat KSU pereyshov do zakrytoi chastyny plenarnoho zasidannia u spravi za konstytutsiinyi skarhamy Krupka D. V., Kostina V. V., Melnychenka O. S. [The first CCU Senate moved to the closed part of the plenary session on the constitutional complaints case Krupka DV, Kostina VV, Melnichenko OS] : Konstytutsiinyi Sud Ukrainy. URL: <http://www.ccu.gov.ua/novyna/pershyi-senat-ksu-pereyshov-do-zakrytoi-chastyny-plenarnogo-zasidannya-u-spravi-za-8>. [in Ukr.]
17. Kuchynska, O., Shchyhol, O. (2019) Zabezpechennia prava zasudzenoho na spravlyvyi sud v aspekti perehliadu sudovykh rishen za vykliuchnyimi obstavynamy na prykladi rishennia YeSPL u spravi «Petukhov proty Ukrainy» [Ensuring the right of a convicted person to a fair trial in the aspect of reviewing court decisions in exceptional circumstances, as exemplified by the ECtHR decision in the Petukhov v. Ukraine case]. *Pidpriemstvo, gospodarstvo i pravo*. № 4 (278). S. 254–260. [in Ukr.]

SUMMARY

Anatoliy P. Chernenko, Anatoliy H. Shyuan. **The right of prisoners sentenced to life imprisonment to parole from serving a sentence or to replace the unserved part of the sentence with a milder one and ensuring it in Ukraine.** The article examines the issues of ensuring the right of convicts to life imprisonment in Ukraine to parole from serving a sentence or replacing the unserved part of the sentence with a milder one. The norms of the Criminal Code, other legislative acts of Ukraine governing this issue, as well as the Regulation on the procedure for pardon approved by decree of the President of Ukraine No. 223/2015 of April 21, 2015 are analyzed. They are compared with international legal acts, in particular, the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of 1950, which governs the conditional release of life-sentenced prisoners or replaces the unserved part of the sentence with a milder one, as well as several decisions of the European Court of Human Rights regarding such issues. The inconsistency of Ukrainian legislation, the Regulation on the procedure for pardoning international law and the decisions of the ECHR is shown. Particular attention is paid to the decision of the ECHR in the case of "Roosters v. Ukraine" of March 12, 2019, as well as future decisions of the Constitutional Court of Ukraine and the Supreme Court, which are currently considering this issue. Considering the provisions expressed by the ECHR in this case, it is concluded that the current mechanism for such exemption does not comply with international standards and this entails the need to consolidate the relevant legal norms in Ukrainian legislation. The problematic aspects of the implementation of such a right are analyzed, some suggestions are made for their solution.

Keywords: *persons sentenced to life imprisonment, the right to release, pardon, violation of international obligations, parole, replacing the unserved part of the sentence with a lighter one, decisions of the European Court of Human Rights, decision of the European Court of Human Rights in the case of Petukhov v. Ukraine.*

УДК 343.431

DOI: 10.31733/2078-3566-2020-2-175-183

Вікторія САВЕНКО©

викладач

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

**ДОСВІД ОКРЕМИХ КРАЇН ПОСТРАДЯНСЬКОГО
ПРОСТОРУ У СФЕРІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ТОРГІВЛЮ ДІТЬМИ**

Здійснено порівняльно-правове дослідження КК України та КК країн пострадянського простору у сфері правового регулювання відповідальності за торгівлю дітьми. Отримано такі результати.

Родовим об'єктом злочинів, пов'язаних із торгівлею дітьми, є, як і в Україні, воля, честь та гідність людини з певною інтерпретацією на кшталт особиста свобода. Основним безпосереднім об'єктом складів торгівлі дітьми є їх особиста свобода та гідність, як додатковим обов'язковим, так і додатковим факультативним – їх здоров'я, іноді життя та повноцінний нормальний розвиток дитини.

Потерпілим є дитина, якій не виповнилося вісімнадцять років, проте тут є свої особливості. КК України передбачає окремо як кваліфікуючу ознаку торгівлю неповнолітньою особою, особливо кваліфікуючою – малолітньою.

З об'єктивної сторони абсолютна більшість досліджених злочинів вчиняється виключно шляхом активних дій, прості складі злочинів, передбачені частинами першими відповідних статей, є злочинами із формальним складом, кваліфіковані та особливо кваліфіковані – із формально-матеріальним складом.

Суб'єкт більшості злочинів як загальний, так і спеціальний, особливостей тут не виявлено.

Суб'єктивна сторона має свої особливості. Про умисну форму вини у вигляді прямого умислу немає й сумніву, проте на обговорення варто винести уточнення вини вказівкою на завідомість знання про вік потерпілої особи чи інших її особливих станів (вагітність, уразливий стан тощо). Мета злочину – різні форми експлуатації, мотиви можуть бути різними – від корисних до будь-яких.

Ключові слова: *дитина, неповнолітній, малолітній, торгівля, кримінальний закон, зарубіжний досвід.*

© Савенко В.П., 2020

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9245-0997>

vik090479@ukr.net